

ELS CONTES A L'ESCOLA

L'ús dels contes a les llars d'infants, els parvularis i escoles d'EGB és una realitat; s'utilitzen contes en les activitats d'expressió oral, en les de lectura, en els jocs de llengua, etc. Se n'expliquen i se'n llegueixen, fins i tot els mateixos nens en creen de nous.

Per aquesta raó pensem que seria bo conèixer si els elements que condicionen la mateixa naturalesa del conte -oralitat, temàtica, estructura, especialització, espai i temps, etc.- es mantenen en les narracions que actualment es fan a les aules, o si s'han introduït elements nous, i en aquest cas quins són i quina finalitat tenen.

És evident que en introduir els contes a l'escola han variat alguns dels elements del ritual que la narració tradicional de contes tenia establert. Tothom sap que la narració oral dels contes té una litúrgia molt concreta¹, que inclou uns llocs, unes hores del dia, un tema, i exigeix unes qualitats al narrador; tots aquests elements són coincidents en cultures molts diverses, els grups humans de les quals els han creat i conservat.

Perquè no solament hem heretat unes històries, rondalles o llegendes; també hem heretat unes maneres determinades de fer-les vives, de traspassar-les de generació en generació. Antigament, en els ambients rurals, hi havia unes persones que tenien el poder, la gràcia, el do d'explicar contes. En la nostra cultura popular ha quedat tipificada la figura de l'àvia a la vora del foc com a figura genuïna de l'art d'explicar contes².

Hi ha, però, moltes altres qüestions sobre les quals voldríem tenir informació, com ara quin ús se'n fa actualment a les escoles. Durant molts anys els contes s'han considerat un gènere menor; ha estat en un temps relativament proper -a partir de la Renovació Pedagògica- que hom ha difós entre pares i mestres uns nous criteris pedagògics de valoració del folklore popular, com un element important en la transmissió de la cultura de la comunitat³, i en la motivació de qualsevol activitat escolar.

Però quan els contes entren a formar part de les programacions escolars, els mestres, amb el seu afany didàctic, no han manipulat els contes?

Davant d'aquesta situació ens hem fet aquestes preguntes:

QUI té avui el poder, el do, la gràcia, d'explicar contes? És natural aquest do? El posseïm tots o es pot aprendre?

COM s'expliquen els contes avui: com una activitat didàctica més, o amb el respecte i la fe que les narracions màgiques exigeixen?⁴

QUINS són els contes que escolten avui els nostres escolars: tradicionals o actuals? Som conscients els

educadors que amb la narració dels contes populars assegurem que els valors de la nostra comunitat siguin traspassats als nens? Si expliquem contes actuals, sabem quins valors contenen?

QUANTS contes escolten els nens? En quina mesura la quantitat de contes està relacionada amb l'educació dels hàbits d'atenció, estimulació de la memòria, necessitat de fabulació, projecció afectiva i adquisició del llenguatge?⁵

QUAN s'expliquen contes a l'escola? És una activitat programada o deixada a l'atzar?

ON s'expliquen contes? Es manté actualment la relació espai i proximitat física, la col·locació dels oients com en les narracions tradicionals?

Per poder trobar possibles respostes a totes aquestes preguntes vam confeccionar un qüestionari que alguns alumnes de 3r de Filologia i de Pre-escolar varen passar als mestres de les escoles on van realitzar les Pràctiques Escolars. El total d'enquestes vàlides recollides va ser de 29; totes provenien d'escoles de les comarques tarragonines, de les quals 27 eren públiques i 2 de privades. Els mestres que varen complimentar el qüestionari, 23 treballaven amb nens de parvulari i la resta -6- del cycle inicial.

El qüestionari passat als mestres contenia 14 preguntes, que ara no transcrivim aquí per raons d'espai. El que sí farem serà exposar les conclusions a què vàrem arribar després de fer el buidat i la valoració de les respostes de les enquestes.

Conclusions

- a) Tots els mestres expliquen contes.
- b) Tots els contes que s'expliquen a les escoles són prèviament seleccionats pel mestre, segons l'edat dels nens i el tema.
- c) Els contes més utilitzats són els populars, seguits pels de la memòria personal del mestre i dels de creació pròpia.
- d) Les escoles no tenen especialistes de narració de contes.
- e) En totes les programacions estan inclosos els contes, i la narració de contes té un horari fix.
- f) L'hora del conte és a la tarda. L'espai que utilitzen és la classe. Algunes escoles tenen el racó d'explicar contes dins la mateixa aula. La majoria de mestres col·loquen els nens en rotllana.
- g) Els contes explicats a la classe quasi bé sempre porten activitats didàctiques posteriors.
- h) Els mestres utilitzen suports visuals i sons per explicar contes.
- i) Els mestres valoren els contes per les aportacions lingüístiques, i com un recurs per desenvolupar la

imaginació, l'atenció i la memòria. Però no valoren massa el contingut cultural que aquests trameten; alguns desconeixen el seu valor catàrtic⁶.

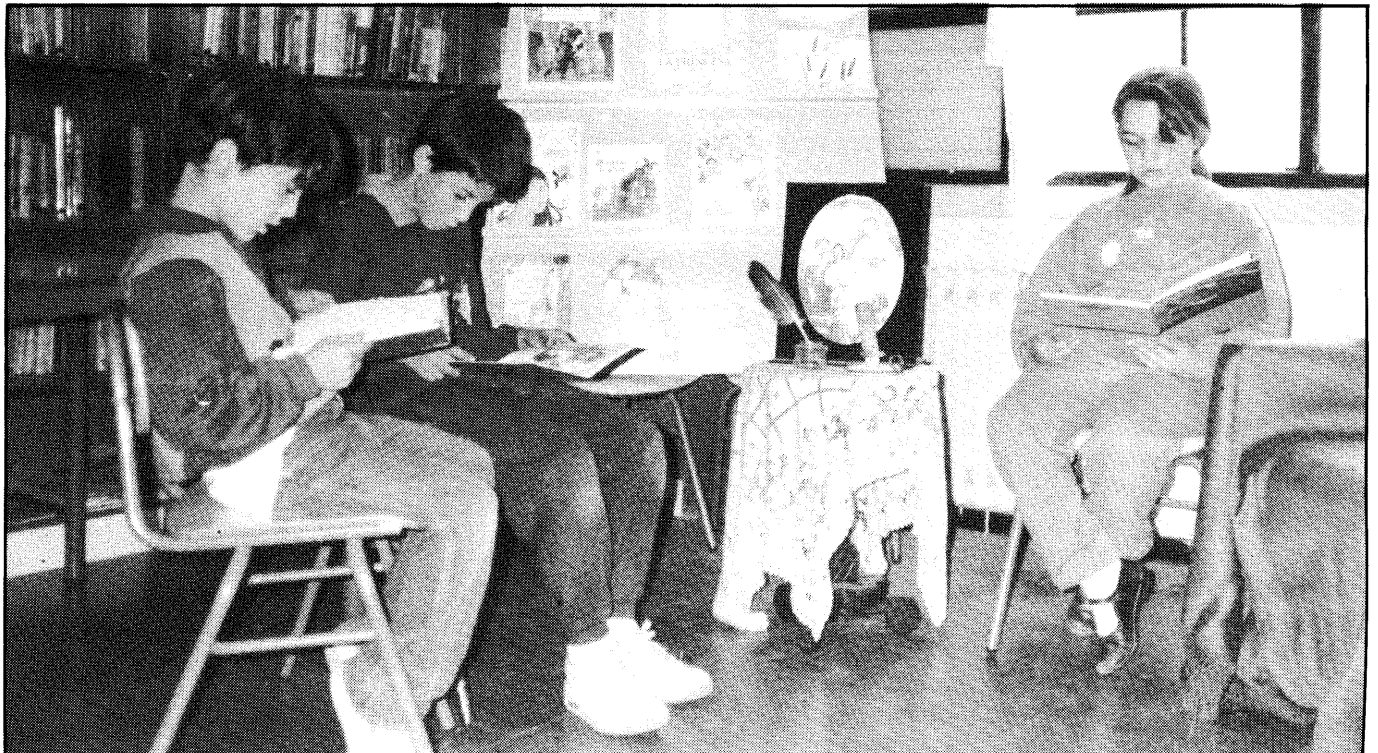
Però quin és el comentari que hem de fer per respondre les qüestions que prèviament havíem plantejat? Algunes d'aquestes qüestions ja han quedat contestades per les conclusions anteriorment exposades, però em sembla també que se'n desprenen d'altres:

Si tots els mestres asseguren que expliquen contes als seus alumnes, tots els mestres deuen tenir el do d'explicar contes? I si no és un do, on han après aquesta tècnica?

Els contes, amb la seva doble vessant de coneixement teòric i pràctic, no han estat introduïts en els programes de magisteri fins fa poc anys. Però aquesta mancança no ha estat obstacle perquè els mestres, de manera molt personal i potser anàrquica, hagin introduït els contes en la seva pràctica escolar, molt abans que la narració de contes fos institucionalment reconeguda.

No és, doncs, gens estrany que per afrontar el repte d'explicar contes sense una formació professional, els mestres utilitzin la seva memòria personal i la capacitat creativa com a fonts d'informació. També, és clar, cal recordar els cursos de perfeccionament, Escoles d'Estiu, lectures, contactes professionals, etc. que han estat durant molts anys l'única font de formació permanent del professorat del nostre país.

Constatem, però, que, tot i la tria dels contes segons

l'edat i el tema que diuen fer els mestres, aquests s'atreveixen a utilitzar materials personals, ja de la seva memòria o creació, materials que difícilment deuen haver estat catalogats segons els interessos de les diverses edats.

Cal fer esment a una altra contradicció, en el sentit que, tot i reconèixer que no tenen especialistes a les seves escoles per explicar contes, les mateixes mestres asseguren que molts dels contes que expliquen són creats per elles, i la creació sempre va lligada a una certa especialització.

Les respostes a les següents preguntes són prou significatives:

Quines fonts d'informació utilitzeu?: Contes populars: 157; memòria personal: 152; creació pròpia: 136 punts. Aquest detall és força positiu pel que representa de vitalitat entre els mestres de l'aspecte creador i vivenciador popular; però ara tenim una nova incògnita per resoldre: quins i com són els contes que recorden les mestres o que creen?

Pel que fa als possibles canvis en la litúrgia de la narració de contes, ens ha sorprès gratament com dos elements, el temps i l'espai s'han conservat. La majoria de mestres expliquen contes cada dia, i ho fan a la tarda, com en la vida rural, cap al tard, quan s'havia acabat la feina del dia i arribava l'hora del contes.

També sembla que es conserva a l'escola la forma tradicional d'escoltar contes. La majoria de mestres ens contesten que els nens seuen en rotllana. Segons Joan Amades⁷, rondalla ve de rotllana, narració que s'explica a un grup de persones assegudes en semicercle.

Hem d'afegir, però, que les activitats didàctiques que la majoria de mestres proposen després dels contes són realment estranyes a les formes tradicionals de la narració, tot i que hem de recordar que -si bé no pas d'una manera tan directa- els antics narradors de contes també tenien unes certes pretensions didàctiques, que anaven orientades cap a la formació moral dels oients, a la vegada que els volien distreure

Però aquest didactisme acadèmic, què aporta de nou a la narració de contes?⁸

Els mestres assenyalen que els contes estimulen l'atenció, la imaginació, l'expressió oral, la memòria, l'atenció, però... ¿no hi ha el perill d'esperar dels contes el miracle que la pràctica docent de vegades no troba?

Arribats en aquest punt, crec que hi ha un perill seriós, en el qual pot caure fàcilment el mestre, d'utilitzar el conte no per ell mateix, sinó per introduir coneixements, per agilitar la introducció de continguts.

Vista la situació de l'ús dels contes en les escoles, em ve un dubte, produït segurament no pas per respostes avaluable, i per tant fiables, sinó més aviat per allò que

en diem intuïció -i sort que en tenim els mestres! - que em fa tenir un cert regust d'insatisfacció, al costat de la gran alegria de saber que el conte ocupa un lloc força important en les programacions del parvulari i del cicle inicial. I aquest cert regust és la incertesa de si l'ús que els mestres fan dels contes hagi fet perdre algun element de la seva mateixa naturalesa, el temps del plaer. Temps per assaborir situacions, sentiments, sensacions, desconeguts, però tantes vegades pressentits...

Si això fos cert, si manca temps per disfrutar de les imatges que cada conte suggereix al nen, dins de la seva pròpia intimitat, potser el que estem donant al nen no són pas contes, sinó subproductes mítico-literaris.

I arribats aquí, ens hauríem de qüestionar novament quins són els valors que transmetem als nens amb la narració de contes a la escola.

M. Angels Ollé i Romeu
Didàctica de la Llengua i la Literatura

Notes

¹ AMADES, J. (1974); *Folklore de Catalunya.- Rondallística*, Selecta, Barcelona.

² JEAN, G. (1988); *El poder de los cuentos*, Pirene, Barcelona.

³ JANER MANILA, G. (1982); *Cultura popular i ecologia del llenguatge*, CEAC, Barcelona.

⁴ ROS, R.: "El conte a Parvulari", *Butlletí de Mestres*, 73, Barcelona

⁵ WELLS, G. (1988); *Aprender a leer y a escribir*, Laia, Barcelona.

⁶ BETTELHEIM, B. (1977); *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*, Grijalbo, Barcelona.

⁷ AMADES, J.; Ob. Cit.

⁸ CALVINO, I. (1989); *Seis propuestas para el próximo milenio*, Siruela, Madrid.

